

Nr 94.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag till Häradsrätterna: Avlöningar; given Stockholms slott den 20 februari 1942.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över justitiedepartementens ärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

K. G. Westman.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementens ärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 20 februari 1942.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anför chefen för justitiedepartementet, statsrådet Westman:

Vid anmälan till årets statsverksproposition av de frågor, som tillhöra regeringen för budgetåret 1942/43 av utgifterna under riksstatens andra huvudtitel, berördes under punkten (19) frågan om anslag till Häradsrätterna: Avlöningar. Detta anslag är i gällande riksstat upptaget med ett belopp av

1,867,000 kronor. Kungl. Maj:t har den 6 juni 1941 fastställt avlöningsstat för häradsrätterna att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1941/42.

Vid nämnda anmälan anförde jag till en början, att 1937 års domsagoutrednings betänkande med förslag till omorganisation av domsagoförvaltningen efter vederbörliga remisser vore föremål för överväganden inom justitie- och finansdepartementen samt att det vore min förhoppning, att dessa överväganden skulle leda till att förslag rörande lönereglering för häradshövdingarna jämte övrig domsagopersonal skulle kunna underställas årets riksdag. Då det emellertid vore tydligt, att en eventuellt beslutad lönereglering, med hänsyn till de betydande och delvis svårlösta omorganisationsfrågor som vore förknippade med densamma, icke kunde sättas i kraft före den 1 juli 1943, saknade denna fråga betydelse för beräkandet av förevarande anslag för budgetåret 1942/43. Ifrågavarande löneregleringsarbete har numera fortskridit så långt, att proposition i ämnet kan väntas bli avlåten till riksdagen inom jämförelsevis kort tid.

Under erinran vidare att inom justitiedepartementet påginge utredning om reglering av vissa domsagor i Gotlands och Värmlands län samt att dessa regleringar, därest de komme att genomföras, skulle minska medelsbehovet å anslaget under nästkommande budgetår, uttalade jag, att detsamma i avbidan på definitivt ställningstagande till berörda regleringsfrågor borde upptagas i riksstaten med ett beräknat belopp. Dettas storlek borde, i anseende till erforderlig förstärkning av den i avlöningsstaten ingående anslagsposten till partiell löneförbättring åt häradshövdingarna, bestämmas till (1,867,000 + 68,000 =) 1,935,000 kronor. I anslutning härtill föreslog Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1942/43 beräkna till Häradsrätterna: Avlöningar ett förslagsanslag å sistnämnda belopp.

*Vissa
domsaga-
regleringar.*

Sedan nyssberörda utredning numera avslutats, får jag ånyo underställa Kungl. Maj:t ifrågavarande anslagsbehov. De domsagoregleringar, varom fråga uppkommit, äro *dels* sammanslagning av de båda domsagorna å Gotland, Gotlands norra och Gotlands södra domsagor, till en domsaga, *dels* ock reglering av Södersysslets och vissa angränsande domsagor i Värmlands län.

Jag kommer i det följande att behandla dessa regleringsspörsmål vart för sig och börjar då med frågan om

A. Sammanslagning av Gotlands norra och Gotlands södra domsagor.

Gotlands län är i judiciellt avseende indelat i två domsagor, den norra och den södra. Båda domsagorna, vilka var för sig omfatta ett tingslag, gränsa till Visby stad. Den norra domsagan har tingsställe vid Allekvia i Endre soc-

ken, åtta kilometer från Visby, den södra vid Skogs i Levide socken, fem mil från Visby och åtta kilometer från Hemse, som är huvudort för södra Gotland. Å tingsorterna finnas tingshus av äldre typ i användbart ehuru föga tidsenligt skick. Båda domsagorna hava kansli i Visby, inrymda i lokaler förhyrda av de tingshusbyggnadsskyldige.

Arealen utgör för norra domsagan 1,747 kvkm och för södra domsagan 1,356 kvkm. Enligt statistiska centralbyråns preliminära uppgifter utgjorde folkmängden den 31 december 1941 i den förra domsagan 24,489 personer och i den senare domsagan 21,682 personer.

I såväl norra som södra domsagan hållas årligen tio allmänna tingsmanträden ävensom, under sommaruppehållet mellan tingen, ett sammanträde med tremansnämnd. För vardera domsagan finnas medel beräknade för anställande av en förste och en andre notarie. Den norra domsagan, där uppläggandet av de nya fastighetsböckerna för landet sedan flera år tillbaka varit avslutat, har dock sedan dess kunnat skötas av häradshövdingen med hjälp av endast ett rättsbildat biträde, nämligen en förste notarie. I den södra domsagan beräknas motsvarande bokuppläggningsarbete bliva slutfört under år 1943.

Beträffande arbetsbördan i de olika domsagorna framgår av rättsstatistiken, att under femårsperioden 1937—1941 antalet inskrivningsärenden i genomsnitt årligen utgjort, i Gotlands norra domsaga 1,729 och i Gotlands södra domsaga 1,484. För de mera normala åren 1937—1939 uppgingo motsvarande medeltal till 2,012 resp. 1,792. Antalet jorddelningsmål och ärenden utgjorde under sistnämnda period årligen i medeltal 128 i den norra och 105 i den södra domsagan.

Medeltalet genom slutligt utslag avgjorda tvistemål och brottmål framgår av följande tabell.

D o m s a g a	Åren	T v i s t e m å l		B r o t t m å l	
		Tredskovis avdömda eller omedel- bart med- givna	Övriga (d. v. s. tvistiga)	S. k. straff- lagsmål (redovisade i rättsstat tab. 7, kol. 2—7)	Övriga
Gotlands norra	{ 1937—1939	72	27	51	259
	{ 1937—1941	74	26	47	260
Gotlands södra	{ 1937—1939	37	13	23	187
	{ 1937—1941	45	13	22	165
Summa	{ 1937—1939	109	40	74	446
	{ 1937—1941	119	39	69	425

I skrivelse till chefen för justitiedepartementet den 21 juli 1941 har *presidenten i Svea hovrätt* — under förmålan att häradshövdingämbetet i Got-

lands södra domsaga, vilket ämbete på grund av förfall för häradshövdingen under de senaste fem åren uppehållits på förordnande, kunde väntas bli ledigt i början av år 1942 — hemställt, att i samband med vakansen uppkommande fråga om sammanslagning av de båda Gotlandsdomsagorna snarast möjligt måtte bli föremål för utredning. Presidenten har därvid framhållit, att vare sig sammanslningsfrågan skärskådades med utgångspunkt från nu gällande rättegångsskick eller man hade läget efter den väntade rättegångsreformen för ögonen resultatet torde bli, att de båda domsagorna var för sig ej erbjöde tillräckliga arbetsuppgifter men tillhoppa utgjorde en ur rättsvårdens synpunkt lämplig enhet. Även statsfinansiellt sett skulle en sammanslagning erbjuda fördelar.

I anledning av framställningen har, jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 8 augusti 1941, Svea hovrätt, efter hörande av tingslagsborna, häradsrätterna och domhavandena i de berörda domsagorna samt länsstyrelsen i Gotlands län, inkommit med utredning och utlåtande i skrivelse den 11 november 1941.

Vad först beträffar själva s a m m a n s l a g n i n g e n hava i *Gotlands norra domsaga* såväl tingslagsborna och häradsrätten som domhavanden uttalat sig för densamma. Den sistnämnde har därvid framhållit, att av rättsstatistiken framginge att antalet svårare mål i de båda domsagorna vore tämligen ringa och att det stora flertalet mål vore att hänföra till s. k. bagatellmål. Inskrivningsärendena vore så gott som undantagslöst av enklaste beskaffenhet. Erfarenheten hade givit vid handen att domsagorna med hänsyn till domsagoarbetets planmässiga ordnande redan nu vore för små att bestå såsom självständiga enheter. Detta skulle komma än mer till synes efter rättegångsreformens genomförande. En domsaga med endast ett rättsbildat biträde vore uppenbarligen icke en organisationsform lämpad för en modern processordning.

Inom *Gotlands södra domsaga* hava häradsrätten och t. f. domhavanden tillstyrkt sammanslagningen med granndomsagan, varemot bland tingslagsborna delade meningar härutinnan gjort sig gällande. Åtskilliga sockenombud hava sålunda yrkat avslag på föreningen, enär, därest tingssammanträdena komme att förläggas till Visby, ökade kostnader kunde befaras uppstå för de tingshusbyggnadsskyldiga och den rättssökande allmänheten.

Länsstyrelsen har icke funnit något att erinra mot sammanslagningen, dock under förutsättning att de nuvarande domsagorna (tingslagen) finge bibehålla sina särskilda tingsställen.

Svea hovrätt har tillstyrkt att de båda domsagorna snarast möjligt förenas till en domsaga, benämnd *Gotlands domsaga*. Härvid har hovrätten — under erinran att redan nya lagberedningen och 1927 års sakkunniga för utredning angående ordnande av vissa ekonomiska och organisatoriska förhållanden vid genomförande av rättegångsreformen utgått från att förevarande domsagor skulle förenas till en domsaga — anfört bland annat:

Processlagberedningens förslag innefattar icke några bestämmelser om domsagoindelningen, och rättegångsreformen är ej avsedd att hava någon ome-

delbar inverkan i detta hänseende. Beredningen framhåller emellertid, att liksom hittills en successiv reglering av de mindre domsagornas områden bör äga rum.

I sin framställning den 21 juli 1941 gör presidenten i Svea hovrätt gällande, att starka skäl tala för en sammanslagning av de båda domsagorna på Gotland. Emot en sammanslagning av domsagorna har i de i ärendet avgivna yttrandena ej framställts annan erinran än att ett flertal ombud för tingshusbyggnadsskyldige i Gotlands södra domsaga ställt sig avvisande, varvid emellertid annat skäl ej åberopats än farhågor för ökade kostnader för den händelse sammanslagningen ledde till att befolkningen i södra domsagan finge sitt tingsställe förlagt till Visby. — Antalet mål och ärenden i domsagorna framgår av rättsstatistiken. Denna utvisar, att såväl totala antalet som särskilt antalet mera krävande mål är ringa. Ett studium av den sammanställning över arbetsbördan i domsagorna åren 1932—1938, vilken såsom Bil. C åtföljer 1937 års domsagoutrednings betänkande med förslag till omorganisation av domsagoförvaltningen (Statens offentliga utredningar 1939: 29), ger vid handen att de båda domsagorna tillhöra de allra minst arbetstyngda. Särskilt förtjänar uppmärksammas, hurusom årliga antalet rättegångstimmar endast i Nordmarks samt Orust och Tjörns domsagor är lika lågt som i de nu ifrågasvarande. Även inskrivningsärendena äro så gott som undantagslöst av enklaste beskaffenhet. Att totala arbetsbördan är jämförelsevis obetydlig framgår bäst därav, att norra domsagan, sedan nya fastighetsböcker blivit upplagda, kunnat skötas med hjälp av endast en notarie och ett icke rättsbildat biträde och att detsamma kan förväntas bliva fallet beträffande södra domsagan, sedan arbetet med uppläggande av nya fastighetsböcker även där hunnit slutföras, vilket ej kan dröja länge.

Redan under nuvarande rättegångsskick är en domsaga med så liten arbetsbörda och så svag organisation ej någon lämplig judiciell enhet. Svårigheter uppstå även att förvärva kvalificerade rättsbildade biträden för uppgifter, som erbjuda så ringa intresse och äga så begränsat värde ur utbildningssynpunkt. För en modern rättegångsordning är en domsaga av denna typ en otjänlig organisationsform.

Beträffande härefter frågan om tingslagsindelning, tingsstäl-
len och tingsordning i den föreslagna nya domsagan samt kansli-
ort för densamma råder mellan samtliga i ärendet hörda myndigheter och vederbörande enighet därom, att i varje fall för närvarande ingen förändring bör komma till stånd i vad som härutinnan gäller för var och en av de nuvarande domsagorna, och att alltså den nya domsagan bör bestå av två tingslag med tio allmänna tingsmanträden årligen i vardera av dessa å hittillsvarande tingsställen samt med domsagokansliet förlagt till Visby. Rörande dessa spørsmål har *Svea hovrätt* anfört följande:

Den nya domsagan bör tillvidare vara indelad i två tingslag, motsvarande de nuvarande domsagorna, vardera med samma tingsordning och samma antal nämndemän som för närvarande. Domsagens kansli bör vara förlagt till Visby, där lämpliga lokaler utan kostnader för ombyggnad torde kunna erhållas genom utvidgning av norra domsagens nuvarande kanslilokaler. Häradshövdingen i norra domsagan har gjort gällande, att nuvarande tingsställen ur kommunikationssynpunkt icke äro särskilt väl belägna och att tingshusen i sitt nuvarande skick ej kunna anses uppfylla behöriga anspråk. Enligt hovrättens mening stå emellertid dessa frågor ej i sådant samband

med spörsmålet om en domsagoreglering, att de böra upptagas till prövning i detta sammanhang. I nuvarande tidsläge böra de tingshusbyggnadsskyldiga endast i fall av verkligt trängande beskaffenhet betungas med kostnader för ny- eller ombyggnad av tingshus. Om domsagoregleringen genomföres på föreslaget sätt, lär den ej föranleda ökade kostnader för tingslagsborna. Genom sammanslagningen vinnes emellertid, att vid framtida prövning av frågor om tingsställe och tingshusbyggnad den lösning kan väljas, som för länet i dess helhet befinnes vara den bästa.

*Departements-
chefen.*

Beträffande de allmänna synpunkter, som numera torde böra anläggas på frågor om reglering av domsagoområden, får jag hänvisa till de principuttalanden i ämnet som gjorts dels av 1926 års riksdag till förmån för en successiv omreglering av domsagorna till större enheter (se riksdagens skrivelse nr 317) dels ock av dåvarande chefen för justitiedepartementet i propositionen nr 80 till 1931 års riksdag (sid. 123), att i fråga om de mindre domsagorna starka skäl talade för ett fortskridande på den redan inslagna vägen med en successiv omreglering av deras domkretsar, vilket uttalande av riksdagen biträtts.

I full överensstämmelse med den sålunda av statsmakterna godtagna ståndpunkten står det nu framlagda förslaget om att Gotlands södra domsaga — som i avseende å såväl arbetsbördan som invånarantal hör till rikets minsta domsagor — bör uppgå i en större enhet och sammanslås med den andra domsagan på Gotland, den norra.

Mot en dylik reglering har icke gjorts och synes ej heller kunna framställas invändning, att den nya domsagan skulle bliva alltför arbetstyngd. Av de anförda statistiska uppgifterna angående arbetsmängden i de nuvarande domsagorna framgår nämligen, att därest desamma under den treårsperiod, som närmast föregått den nu rådande kristiden, eller åren 1937—1939, varit förenade till en domsaga, i denna skulle hava handlagts i medeltal 3,805 inskrivningsärenden om året samt genom slutligt utslag hava avgjorts i medeltal årligen 40 tvistiga civilmål, 74 s. k. strafflagsmål och 446 andra brottmål. Medräknas jämväl åren 1940—1941, skulle motsvarande tal hava varit något lägre, eller 3,213 inskrivningsärenden, 39 tvistiga civilmål, 69 strafflagsmål och 425 andra brottmål. De angivna talen ställa den blivande domsagan, då det gäller den beräknliga arbetsbördan, närmast i paritet med vissa andra domsagor, som under senare år bildats genom sammanslagning av mindre domsagor, såsom exempelvis Uppsala läns södra, Bråbygdens och Fingspångaläns samt Njudungs domsagor. Väl kan antalet inskrivningsärenden i den föreslagna nya Gotlandsdomsagan antagas bliva jämförelsevis högt, men denna omständighet uppväges därav att arbetet med dessa ärenden, vilka vitsordats vara av i allmänhet enkel beskaffenhet, ytterligare kommer att underlättas därigenom att de nya fastighetsböckerna kunna väntas vara jämväl i den nuvarande södra domsagan i huvudsak färdigställda vid tiden för regleringens genomförande. Även i fråga om folkmängden kommer den nya domsagan att nära ansluta sig till de nämnda domsagorna, i det invånarantalet bliver omkring 46,200 personer mot omkring 44,600 i Uppsaladom-

sagan, 49,300 i Bråbygdensdomsagan och 49,800 i Njudungsdomsagan. Av de anförda siffrorna framgår sålunda, att den nya domsagan ingalunda vare sig i fråga om arbetsmängd eller invånarantal kommer att avvika från vad härutinnan gäller i fråga om under senare år nybildade domsagor. Jag håller icke för osannolikt, att domsagan skall, i motsats till de nyssnämnda, kunna skötas utan hjälp av sekreterare med biträde av allenast en förste och två andre notarier.

Därest sammanslagningen genomföres på det sätt, att de nuvarande domsagorna få bilda egna tingslag med bibehållande av nuvarande tingsställen och tingsordningar, synas ej heller eljest befogade invändningar mot regleringen kunna göras av de därav berörda tingsmenigheterna. Till förmån för sammanslagningen talar ock att dess genomförande skulle — såsom i det följande kommer att närmare beröras — redan med nuvarande avlöningssystem för domsagopersonalen medföra en icke oväsentlig minskning i statsverkets kostnader för domstolsorganisationen. På nu anförda skäl tillstyrker jag det föreliggande förslaget.

Den genom sammanslagningen uppkommande domsagan — vilken på sätt i ärendet av Svea hovrätt föreslagits lämpligen bör benämnas Gotlands domsaga — bör, såsom jag redan antytt, till undvikande av rubbning i bestående förhållanden omfatta två tingslag, det ena, innefattande Gotlands norra domsaga, med tingsställe i Allekvia och det andra, innefattande Gotlands södra domsaga, med tingsställe i Skogs. I vartdera tingslaget bör hållas minst tio allmänna tingssammanträden om året. Blir sammanslagningen beslutad, har jag för avsikt att framdeles föreslå Kungl. Maj:t, att domsagokansliet förläggas till Visby.

Den förändrade indelningen föreslås träda i kraft den 1 januari 1943.

Beträffande tjänstgöringspenningarna åt häradshövdingen i den blivande Gotlands domsaga, synas desamma lämpligen böra bestämmas till 800 kronor eller det belopp, som i sådant avseende sammanlagt utgår i Gotlands norra (200 kronor) och Gotlands södra domsagor (600 kronor). Något förvaltningsbidrag förekommer icke i de nuvarande domsagorna och torde ej heller med hänsyn till den ökade sportelinkomst, som måste medfölja regleringen, böra ifrågakomma för den nya domsagan. Nettobehållningen av denna kan för övrigt förutses bliva av sådan storlek, att häradshövdingen därstädes icke kommer att bliva berättigad till s. k. partiell löneförbättring i form av lönefyllnad och resekostnadsbidrag. Nu utgående ersättning för förlorad inteckningslösen bortfaller beträffande Gotlands södra domsaga.

Till närmare upplysning angående statsverkets årliga kostnader, fränsett dyrtids- och kristillägg, för personalen uti ifrågavarande domsagor för närvarande och efter sammanslagningen får jag hänvisa till följande uppställning:

	För närvarande	Efter samman- slagningen
Lön för 2, resp. 1 häradshövding	kronor 9,000	4,500
Tjänstgöringspenningar	» 800	800
Lönefyllnad och resekostnadsbidrag	» 2,300	—
Ersättning för förlorad inteckningslösen	» 3,225	1,700
Arvode till 2, resp. 1 förste notarie	» 4,800	2,700 ¹
Bidrag till 2 andre notaries	» 2,000 ²	2,400 ³
	Summa kronor 22,125	12,100.

¹ Därav 300 kronor på grund av föreslagen arvodesreglering, se nedan.

² Medel äro f. n. beräknade för 1 andre notarie i vardera domsagan, jfr ovan sid. 3.

³ Därav 400 kronor på grund av föreslagen arvodesreglering, se nedan.

En årlig besparing av cirka 10,000 kronor kommer sålunda, därest sekreterare icke behöver förordnas, att uppstå för statsverket. Skulle sekreterare bliva erforderlig, för vilket fall endast en andre notarie behövs, stannar besparingen vid omkring 6,800 kronor, därvid hänsyn fortfarande icke tagits till dyrtids- och kristillägg.

Jag övergår härefter till behandlingen av den andra regleringsfrågan eller frågan om

B. Reglering av Södersysslets och vissa angränsande domsagor.

Värmlands län är i judiciellt avseende indelat i sju domsagor. Av dessa omfatta Södersysslets, Nordmarks och Jösse domsagor länets västra delar. Jösse domsaga, som upptager den nordöstra delen av ifrågavarande område, gränsar i väster och sydväst till Nordmarks domsaga och i söder till Södersysslets domsaga. Denna möter med sin västra gräns den södra delen av Nordmarks domsaga. Södersysslets domsaga består av två tingslag, nämligen Gillbergs tingslag och Näs tingslag, av vilka det förra omfattar norra delen av domsagan och gränsar intill Nordmarks och Jösse domsagor. Sistnämnda två domsagor bilda var för sig ett tingslag. Nordmarks domsaga har tingsställe och kansli i Årjäng, Jösse domsaga i Arvika. Gillbergs tingslag har tingsställe i Häljebol och Näs tingslag i Säffle, som även är kansliort för Södersysslets domsaga. Å samtliga tingsställen finnas tingshus. Det i Årjäng är nyuppfört och togs i bruk år 1937, de övriga, av vilka tingshuset i Arvika tillbyggt år 1939, förskriva sig från tiden omkring eller närmast efter sekelskiftet. Järnvägsförbindelse finnes från Årjäng till Arvika samt, via Åmål, till Säffle.

Södersysslets domsagas areal utgör 1,749 kvkm, därav 1,036 kvkm faller på Gillbergs tingslag. Domsagans invånarantal uppgick den 31 december 1941 till 25,945 personer, varav i Näs tingslag 13,954 personer och i Gillbergs tingslag 11,991 personer. Inom sistnämnda tingslag hade de i norra delen belägna socknarna Värmskog, Stavnäs, Högerud och Glava sammanlagt 6,661 invånare. I Nordmarks domsaga, vars areal utgör 1,753 kvkm,

uppgick folkmängden vid nyssnämnda tidpunkt till 17,587 personer. Jösse domsaga slutligen räknade samtidigt 35,230 personer.

I vardera av Södersysslets och Jösse domsagor hållas årligen tjugi allmänna tingssammanträden, i Nordmarks domsaga tio dylika sammanträden. Sammanträdena fördela sig i förstnämnda domsaga lika på domsagans båda tingslag. Därutöver förekomma under sommaruppehållet mellan tingen i Jösse domsaga två, i Nordmarks domsaga ett samt i vardera av Näs och Gillbergs tingslag ett sammanträde med tremansnämnd. I var och en av Södersysslets och Nordmarks domsagor finnas anställda en förste och en andre notarie, i Jösse domsaga därutöver ytterligare en andre notarie.

Beträffande arbetsbördan i de olika domsagorna framgår av rättsstatistiken, att under femårsperioden 1937—1941 antalet inskrivningsärenden i genomsnitt årligen utgjort, i Södersysslets domsaga 1,529, därav i Näs tingslag 888 och i Gillbergs tingslag 641, i Nordmarks domsaga 1,219 och i Jösse domsaga 1,751. För de kristiden närmast föregående åren 1937—1939 uppgingo medeltalet inskrivningsärenden till 1,462 (858 + 604) i förstnämnda domsaga samt till 1,332 resp. 2,067 i en var av sistnämnda domsagor. Antalet jorddelningsmål och ärenden utgjorde under samma period årligen i medeltal 65 i Södersysslets domsaga, 60 i Nordmarks domsaga och 83 i Jösse domsaga.

Medeltalet genom slutligt utslag avgjorda tvistemål och brottmål framgår av följande tabell.

D o m s a g a	Åren	T v i s t e m å l		B r o t t m å l	
		Tredskovis avdömda eller omedel- bart med- givna	Övriga, d. v. s. tvistiga	S. k. straff- lagsmål (redovisade i rättsstat tab. 7, kol. 2—7)	Övriga
Södersysslets	1937—1939	41	16	25	252
	1937—1941	37	14	26	284
därav i Näs tingslag	1937—1939	32	13	14	170
	1937—1941	29	11	16	199
» » Gillbergs tingslag	1937—1939	9	3	11	82
	1937—1941	8	3	10	85
Nordmarks	1937—1939	27	11	23	201
	1937—1941	20	13	21	181
Summa	1937—1939	68	27	48	453
	1937—1941	57	27	47	465
	1937—1939	66	54	59	607
Jösse	1937—1941	65	45	61	666

Av det anförda framgår, att såväl Södersysslets som i all synnerhet Nordmarks domsaga i fråga om arbetsbörda och invånarantal hör till de mindre domsagorna i riket. Dessa domsagor voro också tidigare förenade i en dom-

saga men utbrötos ur denna gemenskap genom Kungl. Maj:ts beslut den 5 juni 1874. Sedan dess hava domsagorna bestått i sin nuvarande omfattning. Förslag till ändring däri hava dock framkommit. Den plan till rikets indelning i domsagor och tingslag, som åtföljde det den 29 augusti 1928 av särskilt tillkallade sakkunniga avgivna betänkandet angående ordnande av vissa ekonomiska och organisatoriska förhållanden vid genomförande av rättegångsreformen, upptog sålunda förslag om Värmlands läns indelning i fyra domsagor. Enligt detta förslag skulle Södersysslets, Nordmarks och Jösse domsagor sammanslås till en domkrets, benämnd Västersysslets domsaga. — I anledning av år 1930 uppkommen vakans å häradshövdingämbetet i Jösse domsaga avlät dåvarande justitieombudsmannen den 28 februari 1931 en skrivelse till Kungl. Maj:t (justitieombudsmannens ämbetsberättelse till 1932 års riksdag sid. 239 ff.), däri justitieombudsmannen — under erinran bland annat om 1926 års riksdags principuttalande till förmån för en successiv omreglering av domsagorna till större enheter — redogjorde för av honom verkställd undersökning rörande möjligheterna att genom uppdelning och sammanslagning reglera omförmälda domsagor. På anförda skäl fann sig justitieombudsmannen emellertid icke böra för det dåvarande föreslå en omreglering av domsagorna. Justitieombudsmannen framhöll, att en sådan borde få anstå till dess häradshövdingämbetet i Södersysslets domsaga bleve ledigt. I enlighet härmed prövade Kungl. Maj:t genom beslut den 29 maj 1931 åtgärd för omreglering av domsagorna icke böra för *det dåvarande* vidtagas, varefter häradshövdingämbetet i Jösse domsaga återbesattes.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 20 juni 1939 har *riksdagens justitieombudsman* — sedan Kungl. Maj:t den 19 maj 1939 beviljat dåvarande häradshövdingen i Södersysslets domsaga avsked från häradshövdingämbetet och i sammanhang därmed förordnat, att med åtgärder för återbesättande av häradshövdingämbetet i nämnda domsaga skulle tillsvidare anstå — ånyo upptagit frågan om en reglering av domsagorna i västra Värmland. Därvid har justitieombudsmannen till en början erinrat, att processlagberedningen i sitt den 29 november 1938 avgivna betänkande med förslag till rättegångsbalk framhållit, att beträffande de mindre domsagorna borde liksom hittills en successiv reglering av deras områden äga rum. Härtill ville justitieombudsmannen visserligen anmärka att, då det icke förefölle osannolikt att rättegångsreformens genomförande komme att medföra ökad arbetsbelastning för underrätterna, *starka skäl* talade för att tillsvidare i avvaktan på berörda reform iakttaga stor försiktighet i fråga om nuvarande domsagors omreglering till större enheter. Dylik omreglering syntes därför för närvarande böra ifrågakomma endast i undantagsfall. Ett sådant torde emellertid få anses föreligga beträffande de ovannämnda domsagorna, av vilka Nordmarks är den till folkmängden minsta av rikets domsagor.

Efter att därefter hava anfört rättsstatistiska uppgifter angående arbetsbördan i berörda domsagor under åren 1936—1938 samt folkmängdsupp-

gifter vid sistnämnda års utgång, har justitieombudsmannen såsom närmare motivering för en reglering av domsagorna framhållit följande:

En jämförelse av de angivna siffrorna med motsvarande siffror för övriga domsagor utvisar, att både Nordmarks domsaga och Södersysslets domsaga höra till de mindre. I fråga om invånarantal är Nordmarks domsaga den minsta och dess folkmängd är tillika stadd i jämn minskning. Invånarantalet har under de senaste fem åren nedgått med inemot 1,000 och det synes ganska sannolikt, att denna utveckling kommer att fortsätta. Varken i Nordmarks eller Södersysslets domsaga torde arbetsuppgifterna vara av den omfattning, att de giva en häradshövding full sysselsättning med domargörsmål av mera kvalificerad art. Den tredje av de förenämnda domsagorna, nämligen Jösse domsaga, hör däremot till de medelstora. Arbetsbördan i denna domsaga torde dock icke vara större än att domsagans område utan egentliga olägenheter skulle kunna vid en reglering av angränsande domsagor något tillökas.

Bästa sättet för omreglering av ifrågavarande domsagor har justitieombudsmannen funnit vara svårt att bedöma utan en mera ingående undersökning. Han har emellertid ifrågasatt om icke den lämpligaste lösningen skulle uppnås genom sammanslagning av Nordmarks domsaga och Södersysslets domsaga med undantag av de fyra nordligaste socknarna av Gillbergs tingslag, nämligen Glava, Högerud, Stavnäs och Värmskog. Dessa socknar borde i så fall införlivas med Jösse domsaga. För nämnda socknars befolkning, som i allmänhet torde hava sina affärsförbindelser i Arvika, skulle en överföring till Jösse domsaga medföra åtskilliga fördelar. Därigenom skulle de icke blott erhålla närmare väg till kansliorten utan jämväl ett ökat antal rättegångstillfällen. Till stöd för förslaget har justitieombudsmannen ytterligare anfört:

Om domsagorna ombildades på angivna sätt, skulle den av Nordmarks härad, södra delen av Gillbergs härad och Näs härad bildade domsagan, vilken lämpligen skulle kunna benämnas Västersysslets domsaga, få en folkmängd av cirka 37,500 personer och den utökade Jösse domsagan erhålla omkring 42,000 invånare. Utgår man från statistiken för åren 1936—1938, skulle årliga antalet mål, konkurser och ärenden i vardera av de två nya domsagorna bliva 4,300—4,400. Härvid har för de socknar, som skulle överflyttas från Gillbergs tingslag till Jösse domsaga, antalet beräknats efter dessa socknars folkmängd i förhållande till hela Gillbergs tingslag, ett beräkningssätt som dock självfallet icke är fullt tillförlitligt. För bedömandet av arbetsbördan är emellertid också målens beskaffenhet av största betydelse. Antalet mål av svårare art i Nordmarks och Södersysslets domsagor synes vara ringa. De genom slutligt utslag avgjorda tvistiga civilmålen utgjorde sålunda under år 1938 i dessa domsagor respektive 13 och 14, var emot de i Jösse domsaga uppgingo till 53. Det stora flertalet av brottmålen är att hänföra till s. k. bagatellmål. Av de i arbetsredogörelserna för år 1938 upptagna brottmålen hava i det för rättsstatistiken fastställda formulär 3 a, vilket icke avser bagatellmålen, redovisats för Nordmarks domsaga 39 och för Södersysslets domsaga 43 mål. Motsvarande siffra för Jösse domsaga var 95. Belysande för arbetsbördan torde även vara, att antalet från år 1938 till år 1939 uppskjutna tvistemål och brottmål utgjorde vid Nordmarks domsagas häradsrätt 11, vid Näs tingslags häradsrätt 5, vid Gillbergs tingslags häradsrätt 2 och vid Jösse domsagas häradsrätt 23.

Beträffande tingslagsindelningen i de ifrågasatta domsagorna har justitieombudsmannen, vad till en början angår Jösse domsaga, funnit tämligen självklart, att denna domsaga även efter överföring till densamma av de nordligaste socknarna i Gillbergs härad fortfarande borde utgöra ett enda tingslag. Beträffande däremot den föreslagna Västersysslets domsaga torde, ehuru väl det sedan gammalt varit ett önskemål att varje domsaga skulle utgöra allenast ett tingslag, med hänsyn såväl till kommunikationerna som befolkningens kända önskemål Nordmarks härad tillsvidare böra bestå såsom särskilt tingslag med tingsställe såsom för närvarande i Årjäng. Ett andra tingslag borde bildas av nuvarande Näs tingslag och den i domsagan ingående delen av Gillbergs tingslag, d. v. s. de sydligaste socknarna av detta tingslag. Tingsställe för det sålunda nybildade tingslaget borde uppenbarligen bli Näs tingslags nuvarande tingsställe, d. v. s. Säffle. För invånarna i berörda socknar, som nu hade tingsställe i Häljebol, syntes det närmast bli till fördel att få sitt tingsställe i Säffle, som för dem torde utgöra en betydelsefull avsättnings- och inköpsort och som de alltså för annat ändamål än tingsuppvaktnings hade anledning besöka. Den ifrågasatta omregleringen borde, framhåller justitieombudsmannen, givetvis icke få medföra minskning av det nuvarande antalet rättegångstillfällen i tingslagen. I vartdera tingslaget i den föreslagna Västersysslets domsaga borde därför årligen hållas tio allmänna sammanträden och ett sammanträde med tremansnämnd.

Kansliet i sistnämnda domsaga syntes, framhåller justitieombudsmannen slutligen, böra förläggas till Södersysslets domsagas kansliort, Säffle. För invånarna i Nordmarks domsaga komme väl kansliets förflyttning från Årjäng till Säffle att medföra en försämring. Emellertid torde olägenheten härav icke bli av så stor betydelse, att den kunde anses uppväga de fördelar, som i andra avseenden skulle bli en följd av den föreslagna domsagoregleringen. Flertalet ärenden hos domhavanden mellan tingsammansåttnaderna torde kunna uträttas per post eller telefon.

Över justitieombudsmannens framställning har, på grund av remiss, Svea hovrätt, efter hörande av tingslagsborna, häradsrätterna och domhavandena i de berörda domsagorna ävensom länsstyrelsen i Värmlands län, avgivit utlåtande i skrivelse till Kungl. Maj:t den 24 oktober 1939.

Justitieombudsmannens regleringsförslag har avstyrkts av *tingslagsborna* och *häradsrätterna i Södersysslets domsaga* — därvid enhällighet härom likväl icke rått — och av *tingslagsborna i Nordmarks domsaga* men tillstyrkts eller lämnats utan erinran av *häradsrätten i sistnämnda domsaga* samt av *tingslagsborna* och *häradsrätten i Jösse domsaga*.

Näs tingslagsbor och häradsrätt hava därvid såsom huvudskäl mot förslaget framhållit, att ett genomförande av detsamma skulle nödvändiggöra antingen en omfattande ombyggnad av nuvarande tingshuset i Säffle eller också byggande av nytt tingshus därstädes för det utökade tingslaget, en kostnad som kunde besparas — åtminstone för en tidrymd av 5 å 6 år — om nuvarande indelning bibehölls.

Gillbergs tingslagsbor hava i en till Kungl. Maj:t särskilt ingiven skrift såsom skäl för avstyrkandet anfördt att några olägenheter icke förorsakades av den nuvarande indelningen och att den föreslagna regleringen ej heller skulle medföra några fördelar. Vad beträffande de socknar, vilka skulle överföras till Jösse domsaga, anförts rörande mindre avstånd till kansliort och tingsställe eller det ökade antalet tingsammansräden borde icke tillmätas någon vidare betydelse. Än mindre föreläge skäl att överföra de övriga socknarna i Gillbergs tingslag till annat tingslag. Förmenandet att Säffle skulle för dem utgöra en så betydelsefull avsättnings- och inköpsort att tingsställets förläggande dit skulle innebära en fördel stämde icke med verkligheten. — Gillbergs tingshus, som är byggt av sten på av tingslaget inköpt tomt och ej äldre än sedan år 1909, vore i gott stånd och för sitt ändamål användbart under ytterligare åtskilliga tiotal år. Genom den föreslagna omregleringen bleve tingshusfastigheten utan användning och, såsom troligen omöjlig att realisera, värdelös, medan de tingshusbyggnadsskyldige i och med förpliktelsen att lösa sig in såsom delägare i eller deltaga i nybyggnad av Jösse resp. Näs tingshus komme att åsamkas utgifter till kanske högst avsevärda belopp.

Nordmarks tingslagsbor hava — under erinran om Kungl. Maj:ts beslut den 15 april 1932, varigenom hinder förklarats icke föreligga för länsstyrelsen att pröva och avgöra huruvida och i vilken omfattning ifrågasatt uppförande av nytt tingshus i Årjäng för domsagan borde komma till stånd, samt att sedermera för ändamålet beviljats bidrag av statsmedel med ett belopp av 32,800 kronor — å tingshusstämma den 29 augusti 1939 framhållit, att häradsborna satte stort värde på att hava domarkansliet förlagt till Årjäng, som vore en central och lättåtkomlig plats inom häradet, att uppförandet av det nya tingshuset dragit en högst betungande kostnad, att domarkansliet vore i allo förstklassigt och synnerligen ändamålsenligt, att tingshuset i Säffle däremot icke vore i det skick, att däri, utan kostsamma omändringar, kunde inrymmas kansli för den av justitieombudsmannen föreslagna domsagan, att de tingshusbyggnadsskyldige i Nordmarks härad, om justitieombudsmannens förslag vunno bifall, tydligtvis bleve skyldiga att deltaga i kostnaden för tillskapandet och driften av kansliet i Säffle och att det förstklassiga kansliet i Årjäng under sådana förhållanden komme att stå oanvänt och till ingen nytta.

Ytterligare hava ombud för samtliga kommuner i Nordmarks domsaga i en till Kungl. Maj:t den 5 december 1939 ingiven skrift — under hemställan att domsagan alltjämt måtte få bestå — anfördt bland annat:

Häradet har nu så länge haft förmånen att få utgöra en särskild domsaga och detta har utgjort ett starkt sammanhängande band mellan de olika socknarna. En dylik sammanhållning kan otvivelaktigt i många fall anses vara av stor betydelse. Detta samband mellan häradets olika delar framhäves ytterligare av geografiska förhållanden. Häradet utgör nämligen ett ganska väl markerat och naturligt helt, som från angränsande tätare bebyggda trakter skiljes genom stora skogar. Visserligen är domsagens invånareantal bland de minsta, men domsagens yttinnehåll hör till de största. Till ytan är den större än både Jösse och Södersysslets domsagor. Den består av 11 socknar, vilka tillsammans hava en areal av 203,000 hektar, med icke mindre än 3,690 ägotalter, vilket gör att bland länets domsagor upptager Nordmarks en framskjuten plats ifråga om lagfartsärenden. Dess sträckning i norr och söder längs norska gränsen är fågelvägen över 100 km och bebyggelsen är mycket vidsträckt. Inom domsagan finnas ett flertal framåtsträvande större samhällen, såsom municipalsamhället Årjäng, vilket den 1 jan. 1941 blir köping, och industrisamhällena Lennartsfors, Töcksfors, Skillingsfors och Koppom. Nuva-

rande järnvägsförbindelser äro lagda för besök i Årjäng och Arvika, under det man från större delen av häradet ej per järnväg kan komma till Säffle och tillbaka samma dag. Bussförbindelserna äro också planerade för besök i Årjäng och Arvika. Från norra, västra och södra delarna av häradet kan man icke resa per buss till Säffle och tillbaka på dagen. På grund av det avskilda läget skulle befolkningen, såvida kansliet flyttades till Säffle, få vidkännas väsentligt ökade kostnader genom dyrbara resor, uppehåll och övernattning därstädes. Dessa dåliga förbindelser till den föreslagna kansliorten och det förhållandet att innevånarna i norra delen av häradet skulle tvingas att för kansliärenden resa den c:a 14 mil långa vägen till Säffle, dit för dem inga övriga intressen kunna förekomma, synas skarpt tala mot det gjorda förslaget.

I fråga om det tillstyrkande yttrandet av Nordmarks domsagas häradsrätt är att märka, att detta dikterats av häradshövdingen med instämmande av en nämndeman. Övriga nämndemän hava däremot avstyrkt regleringsförslaget under framhållande av liknande synpunkter som tingslagsborna. Den nämndeman, som instämt med häradshövdingen, har anfört, att han, som under tio år varit nämndeman för Järnskogs socken, inlämnat 70 à 80 procent av från socknen härrörande lagfarts- och övriga handlingar för behandling å domsagokansliet utan att därför behöva göra resor mellan tingssammanträdena. Hade i något fall saken varit brådskande, hade för kommunikation med domsagokansliet post eller telefon anlåtats. I följd härav kunde han ej i likhet med övriga nämndemän och ombuden för de tingshusbyggnadsskyldige anse, att en förflyttning av domsagans kansli hade sådan betydelse som dessa tillmätt densamma.

Domhavandena hava samtliga tillstyrkt regleringsförslaget i dess helhet.

T. f. domhavanden i Södersysslets domsaga — som anmärkt att domsagan i varje fall till dess de nya fastighetsböckerna upplagts gäve häradshövdingen tillräcklig sysselsättning — har upplyst, att med hänsyn till de redan nu bristfälliga och otillräckliga arkivutrymmena i tingshuset i Säffle en väsentlig ombyggnad därav i varje fall snart torde bliva ofrånkomlig.

Domhavanden i Nordmarks domsaga har framhållit, att såväl Nordmarks som Södersysslets domsagor finge anses vara av så obetydlig storleksgrad, att de icke enligt de synpunkter, som statsmyndigheterna tillämpa i fråga om domkretsars storlek, lämpligen borde fortbestå såsom särskilda domsagor. I övrigt har domhavanden anfört bland annat:

Nordmarks domsaga är såsom justitieombudsmannen anfört den till invånarantalet minsta av rikets domsagor. Folkmängden är stadd i kontinuerligt sakta sjunkande. Näringslivet i domsagan är synnerligen okomplicerat till följd av — jämte annat — frånvaron av mera betydande affärsföretag, total avsaknad av större jordagods, ringa förekomst av industriella anläggningar och gles befolkningstäthet. Tvistemål av mera invecklad art förekomma praktiskt taget icke. Antalet förekommande jorddelningsmål och dithörande ärenden är anmärkningsvärt ringa. Dessa mål och ärenden giva i större domsagor häradshövdingen ett ingalunda obetydligt arbete. Antalet rannsakingar med häktade har under tiden 1932—1938 varit påfallande litet. I regel hava två eller tre sådana rannsakingar hållits årligen. Såsom av statistiken framgår, är även antalet övriga brottmål blygsamt. Ärendena, som till sin huvudpart avse ansökningar om lagfart och in-teckning, hava i hög grad förenklats, sedan ny fastighetsbok så gott som färdigställdes för domsagan.

En påfallande lättnad i arbetsbördan för häradshövdingen har också åstadkommit genom det förhållandet, att praktiserande jurist, som är medlem av Sveriges advokatsamfund, slagit sig ned i Årjäng. Såväl mål som ärenden av mera invecklad art anförtros ofta åt honom, och det gamla systemet att anlita sakförare i bygderna har av befolkningen allt mer övergivits.

På grund av vad ovan anförts, är det ur synpunkten rättsskipningens bästa — vilken synpunkt bör vara dominerande — ofrånkomligt, att den domkrets, som nu utgöres av Nordmarks härad, göres större.

Ur statens synpunkt synes det önskligt, att domkretsen utökas och att icke två häradshövdingar användas för ett ämbete, som kan väl skötas av en häradshövding. Denna synpunkt måste nu göra sig än starkare gällande än tillförne, då man med visshet läser kunna räkna med, att sportelsystemet inom en snar framtid kommer att ersättas med fasta löner för häradshövdingarna.

Hur en domsagosammanslagning lämpligen bör lösas, är naturligtvis diskutabelt. Det har man och man emellan någon gång talats om lämpligheten av att sammanslå Nordmarks härad och Gillbergs härad till en domsaga. Därvid skulle varje härad bilda ett tingslag med tingsställe såsom nu i respektive Årjäng och Häljebol. Årjäng vore då självskrivet såsom kansliort. Ett dylikt arrangemang kan jag icke tillstyrka. En Nordmarks-Gillbergs domsaga bleve för liten till invånarantalet, och målen i Gillbergs härad synas till sin karaktär i stort sett ensartade med dem i Nordmarks härad. Näs härad skulle under sådana förhållanden läggas till Mellansysslets domsaga, vilken emellertid redan nu lärers å domären lägga en så stor arbetsbörda, att en ökning därav troligtvis vore mindre lycklig. De fyra nordliga socknarna av Gillbergs härad synas naturligen böra läggas till Jösse domsaga. En uppdelning av ett härad på olika domsagor har väl ansetts förenad med vissa olägenheter såväl av administrativ som av rent judiciell art. Ur den sistnämnda synpunkten hava de äldre fastighetsböckerna, i vilka häradets fastigheter från olika socknar sammanförts i samma band, utgjort ett svåröverkomligt hinder. Sedan fastighetsbok enligt lösbladssystemet upplagts, bliver detta hinder emellertid undanröjt.

Nordmarks härad har före 1874 varit förenat med Gillbergs härad och Näs härad till en domsaga. Gemenskapen bröts 1874, då man lät Nordmarks härad bilda egen domsaga. Jag har icke varit i tillfälle att taga del av motiven för denna domsagodelning, men jag är övertygad om, att de i huvudsak härflöto från områdenas vidsträcktighet och då rådande bristfälliga kommunikationsmöjligheter. 1874 voro vägarna i Nordmarks härad svårtrafikabla och få. Vattenlederna voro de förnämsta kommunikationsmedlen. Nu genomkorsas häradet av två järnvägar och vägväsendet måste betraktas såsom utmärkt. Reguljära bussförbindelser gå i alla riktningar och med automobil kan man på kort tid nå de avlägsnaste orter i häradet. Det var otvivelaktigt på 1870-talet och ända fram till början av vårt århundrade vida mera tidsödande att taga sig från de avlägsnare trakterna i Nordmarks härad till Årjäng, än vad det nu är att förflytta sig från dessa trakter till exempelvis Säffle. Det ligger i öppen dag att, om Nordmarks domsaga nu varit förenad med Näs och Gillbergs härad till en domsaga, någon delning av domsagan icke skulle kunna tänkas ifrågasatt.

Förmänen av att hava domarkansliet förlagt till Årjäng överskattas enligt min mening betydligt av de byggnadsskyldige. Under den tid jag förvaltat domsagan hava besök av allmänheten å kansliet förekommit sparsamt. Nämndemännen lämna i regel in sina papper å tingen och besöka däremellan sällan kansliet. Den störste enskilde pappersingivaren (förberörde nämndeman) har för mig förklarar, att han aldrig mellan tingen besöker kansliet,

och att han för insändande av handlingar å mellantiderna begagnar sig av postverket. Bankerna begagna sig regelmässigt av postverket, med undantag för Wermlandsbankens och Karlstads sparbanks Årjängskontor. Ett flyttande av domarkansliet från Årjäng till Säffle skulle naturligtvis innebära en ökad svårighet för Nordmarks härads invånare att personligen besöka kansliet. Då domaren vid tingsammansträdena, som äro 10 om året, ett vart om två rättegångsdagar, de två sluttingen och sammanträdet med tremansnämnd, kommer att vara tillgänglig i Årjäng, synes allmänhetens krav att personligen rådgöra med domaren emellertid därmed vara i stort sett tillgodosett. Skulle ärende av sådan vikt komma uppå, att ett samtal med domaren erfordras mellan tingen, är en resa till Säffle överkomlig med de goda buss- och bilförbindelser, som numera förefinnas mellan Årjäng och Säffle. Resan Årjäng—Säffle drager med bil mindre än en och en halv timme. Bussledes torde resan taga ytterligare en timme i anspråk. I övrigt torde post och telefon vara tillfyllest för den kommunikation, som är erforderlig mellan domaren och allmänheten.

Förstående måste man i viss mån ställa sig till de tingshusbyggnadsskyldiges i Nordmarks domsaga önskan att bibehålla domarkansliet i Årjäng ur den synpunkten, att detsamma erhållit en i allo förstklassig utformning och inredning i domsagens tingshus. Jag kan vitsorda, att kansliet jämte därtill hörande arkiv är av sådan beskaffenhet, att det skulle kunna med viss utökning av arkivinredningen tjäna såsom domarkansli för den av justitieombudsmannen föreslagna Västersysslets domsaga. Kansliet i tingshuset i Säffle torde däremot icke vara i sådant skick, att det för närvarande skulle kunna begagnas såsom domarkansli för den genom sammanslagning bildade domsagan. Vissa ändringsarbeten måste säkerligen först där utföras. Man skulle därför möjligen kunna tänka sig, att domarkansliet för den föreslagna domsagan såsom ett provisorium förlades till Årjäng. Att definitivt förlägga ifrågasvarande kansli till Årjäng, synes av flera skäl icke vara att rekommendera. Avståndsfrågan anser jag visserligen icke i och för sig avgörande, men det är klart att, då man har att välja på två orter, man bör stanna för den ort, som är mest centralt belägen för flertalet av domsagoinvånarna.

Domarkansliet i Årjäng utgöres av ett rum för kommissionären, ett rum för förste notarien, ett expeditjonsrum för två notarier och två arkivrum. Kansliet är så beläget, att det kan avgränsas från det övriga tingshuset. Det kan således mycket väl uthyras till exempelvis kommunalt ändamål — Årjängs blivande köping torde kunna hava god användning av lokalen. Häradet utgör eget vägdistrikt. Distriktet saknar emellertid arkiv för sina handlingar, och jag har för någon tid sedan från vägstyrelsen emottagit en betydande mängd böcker och andra handlingar, vilka tills vidare få förvaras i ett av kansliets arkivrum. Oemotsägligen förefinnas stora möjligheter att uthyra kansliet för sådant ändamål, som jag ifrågasatt. Den övriga delen av tingshuset bliver för hållande av ting erforderlig.

Efter att hava studerat rättsstatistiken för den nuvarande Södersysslets domsaga och efter samtal med domare i domsagan, har jag kommit till den uppfattningen, att arbetsbördan där är ungefär densamma som i Nordmarks domsaga. Med till visshet gränsande sannolikhet torde man därför kunna räkna med, att därest den av justitieombudsmannen föreslagna Västersysslets domsaga komme till stånd, domsagoarbetet skulle kunna nöjaktigt skötas av häradshövding, en förste och två andre notarier jämte erforderlig icke rättsbildad personal. Bifall till justitieombudsmannens förslag skulle således icke tillskapa en ny sekreterardomsaga.

Domhavanden i J ö s s e d o m s a g a har upplyst, att sedan tingshuset i

Arvika under år 1939 tillbyggt, såväl kansli- som arkivlokaler därstädes vore tillräckliga även för den föreslagna utökade domsagan. Därutöver har domhavanden, som åren 1918—1931 varit ordinarie häradshövding i Nordmarks domsaga, uttalat, att uti sistnämnda domsaga ämbetsgöromålen under berörda tid varit av så ringa omfattning, att, därest ej därvid jordregisterarbetet pågått, domhavanden ingalunda haft fullt arbete. På grund härav och då invånarantalet i Nordmarks domsaga syntes vara sjunkande samt inskrivningsärendena enligt statistiken jämväl årligen minskades, vilket särskilt torde bero på nya jorddelningslagens bestämmelser om begränsning av fastigheters styckande, vore uppenbart, att Nordmarks härad ej i en framtid borde utgöra egen domsaga. Under berörda ämbets-tid, därvid till följd av bristen på bostadsmöjligheter domhavanden haft tillstånd att vara boende och hava kansliet utom domsagan, först i Billingsfors och sedan i Arvika, avhörde ej från allmänhetens sida några klagomål över nämnda förhållande. Under den tid kansliet varit förlagt i Arvika hade domhavanden utom vid tingsammansträdena mottagning i Årjäng för den rättssökande allmänheten en särskild dag i varje månad, därvid dock vid upprepade tillfällen inträffade, att icke någon besökte dessa mottagningar. Då Nordmarks härad vore avsett att alltjämt utgöra eget tingslag, bleve förhållandet, om förslaget genomfördes, ungefär enahanda som under berörda tid, ehuru Säffle måste anses vara ännu lämpligare än Arvika såsom kansliort.

Länsstyrelsen har funnit övervägande skäl tala för att åtgärd för omreglering av ifrågavarande domsagor för närvarande icke borde vidtagas. Länsstyrelsen har därvid framhållit att befolkningen i Nordmarks domsaga nyligen, i tillförsikt att de skulle få behålla sin domsaga, lämnat sin medverkan vid tillkomsten av ett dyrbart och modernt tingshus och därför icke borde nödgas deltaga i kostnaden för ombyggande av åtminstone kansli-lokalerna i tinghuset i Säffle. Kansliortens förläggande till Säffle torde även, anmärker länsstyrelsen vidare, medföra olägenheter för befolkningen i Nordmarks domsaga. Denna befolkning hade nämligen icke några förbindelser med Säffle av nämnvärd omfattning utan hade sina förbindelser huvudsakligen med Årjäng. En annan omständighet som enligt länsstyrelsens mening komme den föreslagna omregleringen att synas mindre lämplig vore, att Gillbergs landsfiskalsdistrikt omfattade såväl socknar som skulle överflyttas till Jösse domsaga som socknar, vilka skulle förenas med Näs härad. Då arbetsbördan i detta landsfiskalsdistrikt redan nu vore i största laget, skulle omregleringen, med därav följande skyldighet för landsfiskalen att uppvakta vid två häradsrätter, nödvändiggöra en utökning av personalen i landsfiskalsdistriktet. Enligt den nuvarande värgorganisationen i länet tillhörde nämnda landsfiskalsdistrikt i sin helhet Söderssyslets vägdistrikt. Efter den föreslagna regleringens genomförande skulle landsfiskalsdistriktet uppdelas å Söderssyslets och Jösse vägdistrikt, vilket likaledes skulle vara en olägenhet. Ur länets synpunkt vore det slutligen icke önskvärt att antalet ordinarie häradshövdingar minskades.

Svea hovrätt har i sitt förberörda yttrande den 24 oktober 1939 funnit övervägande skäl tala för uppskov med ifrågavarande domsagoreglering i avvaktan på erfarenhet av rättegångsreformens inverkan på arbetsbelastning-

en. Hovrätten har därvid uttalat, att hovrätten — som i princip anslöte sig till justitieombudsmannens uttalande att i avbidan på dylik erfarenhet omreglering av domsagor endast i undantagsfall borde förekomma — ej funnit skäl föreligga att för nu ifrågakomna domsagor göra ett undantag. Till närmare utveckling av sin ståndpunkt härutinnan har hovrätten anfört bland annat:

Befolkningen i Nordmarks domsaga har vid upprepade tillfällen givit till känna en synbarligen fast rotad önskan att domsagan måtte bibehållas i oförändrat skick. Åt uttalanden av denna art bör väl i allmänhet ej tillmätas avgörande betydelse. I förevarande fall tillkommer en särskild omständighet, ägnad att öka betänkligheterna emot en domsagoreglering i uppenbar strid mot befolkningens vilja. Såsom på skilda stadier av ärendets behandling framhållits har nyligen för jämförelsevis betydande kostnad ett fullt tidsenligt tingshus, inrymmande jämväl ändamålsenliga kanslilokaler och bostäder för den rättsbildade personalen, uppförts i Årjäng, den centralt belägna huvudorten i Nordmarks domsaga. Den omständigheten att Kungl. Maj:t prövat hinder ej möta mot uppförande av nytt tingshus för domsagan och jämväl lämnat statsbidrag för ändamålet, oaktat vakans å häradshövdingeämbetet i Södersysslets domsaga var nära förestående, läser hava av de tingshusbyggnadsskyldige så uppfattats, att de vid ärendets behandling kunde utgå ifrån att Årjäng skulle förbliva domsagens kansliort. Det skulle därför väcka stark misstämning, om nu — föga mer än två år efter det nya tingshusets färdigställande — åtgärder vidtoges för domsagens sammanslagning med större delen av Södersysslets domsaga och för kansliets förflyttande till Säffle, dit landsvägsförbindelsen är från Årjäng omkring sju och en halv mil och från Nordmarks domsagas norra gräns omkring fjorton mil. Det är att märka, att för anordnande av tidsenliga kanslilokaler för den nya domsagan betydande kostnad måste nedläggas på tingshuset i Säffle och att de tingshusbyggnadsskyldige i Nordmarks domsaga bleve nödsakade att deltaga i dessa kostnader. Att åter förlägga den nya domsagens kansli till Årjäng vore med hänsyn särskilt till denna ords mindre centrala läge inom domsagan icke lämpligt.

I Nordmarks domsaga är arbetsbördan större än den låga befolkningssiffran kunde giva anledning antaga; om denna domsaga torde gälla vad beträffande Södersysslets domsaga yttrats av t. f. domhavanden därstädes, nämligen att domsagan i varje fall till dess de nya fastighetsböckerna färdigställts får anses giva häradshövdingen tillräcklig sysselsättning. Enligt de i början av innevarande år lämnade uppgifterna rörande arbetet med uppläggande av nämnda böcker kan detta arbete i Södersysslets domsaga beräknas vara slutfört år 1945. För Nordmarks domsaga, där häradshövdingen tidigare av hälsoskäl varit befriad från detta arbete och enligt egen uppgift för närvarande av samma skäl är förhindrad att mera ingående syssla därmed, har tiden för böckernas färdigställande ej kunnat av honom beräknas. I Jösse domsaga beräknas arbetet vara slutfört år 1944, detta dock endast under förutsättning att årligen under minst fyra månader biträde från hovrätten medverkar. Det är synnerligen önskvärt att de nya böckerna föreligga färdiga vid tiden för rättegångsreformens genomförande, och åtminstone under en tid framåt torde av flera skäl hovrätternas arbetskrafter böra i minsta möjliga omfattning tagas i anspråk för ifrågavarande ändamål. Om den föreslagna domsagoregleringen genomfördes, skulle sannolikt betydande svårigheter uppstå att i tid färdigställa fastighetsböckerna för hela området.

Därest emellertid, framhåller hovrätten, en domsagoreglering redan nu skulle komma till stånd, torde densamma böra genomföras i enlighet med justitieombudsmannens förslag.

I skrivelse den 13 november 1941 har häradshövdingen i Nordmarks domsaga anmält, att arbetet med uppläggande av nya fastighetsböcker för domsagan avslutats under oktober samma år.

Kungl. Maj:t har vidare den 19 december 1941 utnämnt och transporterat häradshövdingen i nyssnämnda domsaga att från och med den 1 januari 1942 vara häradshövding i annan domsaga, i samband varmed förordnats att med åtgärder för återbesättande av häradshövdingämbetet i Nordmarks domsaga skulle tillsvidare anstå.

Sedan Kungl. Ma:t i anledning av berörda omständigheter genom remiss anbefallt *Svea hovrätt* att inkomma med förnyat utlåtande i ärendet, har hovrätten i skrivelse den 22 januari 1942 anfört, att enligt hovrättens mening numera ur rättsvårdens synpunkt överhuvud ej mötte hinder mot regleringsförslagets genomförande. Till stöd för denna sin mening har hovrätten anfört:

Sedan hovrätten den 24 oktober 1939 utlät sig i ärendet, hava i vissa hänseenden förutsättningarna för bedömandet ändrats.

Å häradshövdingämbetet i Nordmarks domsaga har vakans uppstått. I två av de tre domsagor, som beröras av omregleringen, är sålunda häradshövdingeämbetet ledigt. Ur rättsvårdens synpunkt är det ägnat att väcka betänkligheter, att häradshövdingämbete under längre tid står vakant. Det är sålunda önskvärt, att regleringsfrågan snarast möjligt vinner sin lösning. Träffas härvid avgörandet i den riktningen, att den judiciella indelningen får fortbestå oförändrad och sålunda häradshövdingämbetena i Nordmarks och Södersysslets domsagor erhålla ordinarie innehavare, kommer det sannolikt att dröja länge, innan tillfälle erbjuder sig att ånyo upptaga frågan om en omreglering av domsagorna i västra Värmland.

I sitt tidigare utlåtande stannade hovrätten vid den meningen, att övervägande skäl talade för att med avgörandet av frågan om en omreglering finge anstå. Såsom skäl för denna ståndpunkt åberopades bland annat, att även beträffande de båda mindre domsagorna, Nordmarks och Södersysslets, häradshövdingen hade tillräcklig sysselsättning i varje fall till dess de nya fastighetsböckerna färdigställts; att dessa böcker borde föreligga färdiga vid tiden för rättegångsreformens genomförande; samt att, om den föreslagna regleringen komme till stånd, sannolikt betydande svårigheter skulle uppstå att i tid färdigställa fastighetsböckerna för hela området. Numera har det emellertid visat sig, att arbetet med fastighetsböckerna fortskridit snabbare än hovrätten med hänsyn till de år 1939 föreliggande uppgifterna hade anledning antaga. I Nordmarks domsaga fullbordades arbetet i oktober 1941, i Jösse domsaga kan det beräknas vara avslutat senast den 30 juni 1943 och i Södersysslets domsaga före sistnämnda års utgång. Om den föreslagna regleringen genomfördes vid årsskiftet 1942—1943, skulle då så ringa del av detta arbete återstå, att det med visshet kunde beräknas bli fullbordat innan det på riksdagens prövning beroende förslaget till rättegångsbalk hunnit träda i tillämpning. Ur nu förevarande synpunkt möter sålunda ej längre något hinder för regleringens genomförande.

Sedan nya fastighetsböcker blivit upplagda, kan det knappast förväntas,

att de båda mindre domsagorna var för sig komma att erbjuda tillräckliga arbetsuppgifter för en jurist med sådana kvalifikationer som en häradshövding bör äga. Upprätthållandet av den bestående indelningen skulle sålunda innebära ett visst slöseri med högt kvalificerad arbetskraft. Om 1937 års domsagoutrednings förslag till omorganisation av domsagoförvaltningen genomföres, kommer också den merkostnad för statsverket, som den nuvarande domsagoindelningen skulle medföra i jämförelse med den av justitieombudsmannen föreslagna, att avsevärt ökas. Tydligt är även, att en domare i en större domsaga vinner en mera allsidig erfarenhet och att göromålen där kunna på lämpligare sätt fördelas mellan häradshövdingen och hans biträden.

En omständighet, som väcker tvekan om lämpligheten att genom återbesättande av de lediga häradshövdingämbetena fastslå den nuvarande ordningen för lång tid framåt, är även den fortgående minskningen av folkmängden i Nordmarks och Södersysslets domsagor. Folkmängden har från 1910 till 1940 sjunkit i Nordmarks domsaga från 19 843 personer till 17,698, i Södersysslets domsaga från 27,293 till 26,229. Minskningen har fortgått oavbrutet, i Nordmarks domsaga sedan 1933, då siffran var 18,834, och i Södersysslets domsaga sedan 1935, då den var 27,457. I Jösse domsaga steg folkmängden mellan 1910 och 1925 från 33,084 personer till 35,043 och har sedan varit tämligen stationär. År 1940 uppgick den till 35,139.

En omständighet som åberopats emot omregleringen är den betydande utsträckning, som Västersysslets domsaga skulle få. Vid jämförelse med förhållandena på andra håll i landet, finner hovrätten, att åt denna synpunkt ej bör tillmätas avgörande betydelse. Om i enlighet med förslaget den nya domsagans kansli förlägges till Säffle, uppstå väl vissa olägenheter för befolkningen i Nordmarks härad, men förutsatt att detta bibehålles såsom särskilt tingslag med tingsställe i Årjäng och tio allmänna sammanträden årligen, bli olägenheterna ej stora.

Ombud för samtliga kommuner i Nordmarks domsaga hava därefter den 4 februari 1942 ingivit ytterligare en skrift i ärendet, däri ombuden på huvudsakligen av dem tidigare anförda skäl hemställt att Kungl. Maj:t ville låta vid den nuvarande indelningen bero. I skriften har tillika upplysts, att som de lokala förhållandena i Årjäng medfört den olägenheten, att häradshövdingen icke kunnat erhålla bostad därstädes, domsagoborna som ett bevis på befolkningen redobogenhet att undanröja alla svårigheter och ordna allt på bästa sätt beslutat uppföra särskild bostad åt häradshövdingen.

*Departements-
chefen.*

När jag nu går att taga ställning till förevarande regleringsfråga, vill jag till en början ånyo erinra om den av statsmakterna antagna grundsatsen, att en successiv omreglering av de mindre domsagorna till större enheter bör äga rum. Jag vill emellertid, på sätt justitieombudsmannen anför, understryka att man för närvarande bör i avbidan på erfarenhet om verkningarna av den förestående rättegångsreformen iakttaga stor varsamhet ifråga om domsagoregleringar. Den verkställda utredningen ger dock enligt min mening otvetydigt vid handen, att Södersysslets och Nordmarks domsagor var för sig icke kunna erbjuda tillräckliga arbetsuppgifter för en häradshövding, vare sig under nuvarande förhållanden eller efter genomförande av rättegångsrefor-

men. Det huvudsakliga hinder, som tidigare ansetts ur rättsvårdens synpunkt föreligga mot företagande av en reglering av nämnda domsagor eller att man borde avvakta färdigställandet av de nya fastighetsböckerna, föreligger ej längre, sedan detta arbete numera avslutats beträffande Nordmarks domsaga och, enligt vad jag inhämtat, beträffande Södersysslets domsaga fortskridit så långt, att det kan väntas bliva slutfört senast i början av år 1943. Domsagorna böra sålunda underkastas reglering.

Angående sättet härför föreligger endast ett förslag, det av justitieombudsmannen framlagda, vilket innebär en uppdelning av Södersysslets domsaga å Nordmarks och Jösse domsagor. Justitieombudsmannen har därvid själv framhållit, att utan närmare undersökning bästa sättet för regleringen vore svårt att bedöma. Mot förslaget hava av de därav närmast berörda tingsmenigheterna rests invändningar av, såsom i ärendet framgår, huvudsakligen ekonomisk art. Länsstyrelsen i Värmlands län har därutöver yppat betänkligheter mot förslaget i juridiskt-administrativt avseende, hänförande sig till det förhållandet att genom Gillbergs tingslags uppdelning å olika domsagor olägenheter skulle uppstå för åklagar- och vägväsendet i länet. Gillbergs landsfiskalsdistrikt sammanfaller nämligen med det nuvarande tingslaget och ingår i sin helhet i Södersysslets vägdistrikt. Olägenheter av förstnämnda slag, vilka dock pläga vara av övergående betydelse, kunna vid indelningsändringar sällan helt undgås. En lösning bör emellertid eftersträvas, som så långt möjligt är minskar de ekonomiska olägenheterna. Detta kan i förevarande fall ske genom att Gillbergs tingslag i sin helhet får ingå i en och samma domkrets. Därvid uppnås även den fördelen, att de av länsstyrelsen anmärkta juridiskt-administrativa svårigheterna bortfalla. Överhuvud taget anser jag, att rubbning i äldre tingslags omfattning icke bör utan tvingande skäl äga rum.

Då det alltså gäller att, utan sönderbrytande av bestående tingslagsindelning, inplacera Södersysslets och Nordmarks domsagor i större judiciella enheter kunna följande olika utvägar tänkas. En utväg vore att uppdelna Södersysslets domsaga å Nordmarks och den jämväl angränsade Mellansysslets domsaga sålunda, att till den förra domsagan överfördes Gillbergs tingslag och till denna senare domsagan Näs tingslag. Härigenom skulle emellertid Mellansysslets redan nu arbetstyngda domsaga erhålla en sådan storlek, omkring 55,500 invånare, och arbetsbörd, att detta alternativs genomförande icke synes böra komma ifråga. En annan utväg vore att sammanslå Nordmarks och Jösse domsagor. Frånsett att Södersysslets domsaga härigenom skulle lämnas orubbad, vilket såsom jag redan framhållit icke ur rättsvårdens synpunkt är önskvärt, kan mot en dylik reglering riktas samma invändning som mot tillskapandet av en förstorad Mellansysslets domsaga, nämligen att den utökade Jössedomsgan med ett invånarantal av omkring 52,800 personer komme att bliva alltför arbetskrävande. Ej heller sistnämnda alternativ synes därför böra förekomma till närmare övervägande. Återstår vid sådant förhållande den för övrigt närmast

till hands liggande utvägen att återförening Södersysslets och Nordmarks domsagor i den judiciella gemenskap, vari de före år 1874 befunno sig. Härvid bör Nordmarks domsaga fortfarande bilda eget tingslag med tingsställe i Årjäng, under det att Näs och Gillbergs tingslag böra sammanslås till ett tingslag med bibehållande av nuvarande tingsställena, Säffle och Häljebol, och med tingssammanträden å dessa platser alternerande. Kansliet för den nya domsagan synes böra förläggas till den mest centrala större orten i domsagan eller Säffle. Väl kommer vid sistnämnda förhållande befolkningen i Nordmarks domsaga att erhålla längre väg till domarekansliet än för närvarande, varjämte nuvarande kansliutrymmen i tingshuset i Årjäng komma att bliva för sådant ändamål outnyttjade. Förstnämnda olägenhet torde emellertid icke med nutida kommunikationer komma att kännas alltför betungande, helst besöksfrekvensen å domsagokansliet i Årjäng, enligt vad i ärendet upplysts, icke varit särdeles livlig. Olägenheten kan för övrigt betydligt minskas, om, såsom jag har för avsikt att taga under övertvägade, häradsförvaldingen ålägges att jämväl mellan tingssammanträden hålla mottagning i Årjäng för den rättssökande allmänheten. I fråga om kansli lokalerna lär säkerligen tillfälle till dessas uthyrning för kommunalt eller annat ändamål yppa sig i den nybildade köpingen Årjäng, vilken, enligt vad jag inhämtat, hittills endast provisoriskt ordnat sitt lokalbehov. I detta sammanhang vill jag för övrigt framhålla, att Nordmarks tingshusbyggnadsskyldige haft den i förhållande till rikets övriga tingslag ganska enastående förmånen att för sitt tingshus bygge, vilket utfördes under rådande svår arbetslöshet, åtnjuta ett icke obetydligt statsbidrag från anslaget till kommunala beredskapsarbeten. Vad angår den uttalade farhågan att Nordmarks tingslagsbor skulle bliva nödsakade bidraga till kostnaderna för erforderlig utvidgning av kansli- och arkivlokalerna i Säffle, torde, även om dylik skyldighet enligt kommande lagstiftning skulle kunna åläggas tingslagsborna, frågan härom icke kunna bliva av större ekonomisk betydelse. För tingslagsborna i nuvarande Södersysslets domsaga lära väl genom indelningsändringen uppstå vissa kostnader för upprustning av kansliet i Säffle, men då oavsett regleringen vissa utgifter härför upplysts vara ofrånkomliga, synes detta förhållande icke böra få utgöra skäl mot regleringen.

Återstår att undersöka, huruvida ur arbetsbördans synpunkt hinder bör anses föreligga mot förening av Södersysslets och Nordmarks domsagor. Härvid är att märka, att därest föreningen varit genomförd redan den 1 januari 1937, skulle under treårsperioden 1937—1939, såsom framgår av de förut anförda statistiska uppgifterna, i den nya domsagan hava handlagts i medeltal årligen 2,794 inskrivningsärenden samt genom slutligt utslag avgjorts i medeltal årligen 27 tvistiga civilmål, 48 s. k. strafflagsmål och 453 andra brottmål. För femårsperioden 1937—1941 skulle siffrorna hava varit i stort sett desamma. De angivna talen antyda en arbetsbörda något lägre än i den föreslagna nya Gotlandsdomsagan. Ej heller i fråga om folkmängden, som den 31 december 1941 skulle utgjort omkring 43,500 personer, når Söder-

sysset-Nordmarksdomsagan upp till motsvarande tal i Gotlandsdomsagan. Av de anförda siffrorna framgår sålunda, att den nya domsagan i ännu mindre grad än Gotlandsdomsagan i fråga om arbetsmängd och invånarantal kommer att avvika från vad härutinnan bör anses normalt. Väl torde, med hänsyn till den tingsordning som synes bliva erforderlig i den nya Värmlandsdomsagan och vartill jag i det följande närmare återkommer, böra i densamma anställas en sekreterare, men denna åtgärd är ingalunda till olägenhet för domkretsen utan ägnad att åt densamma förbehålla bästa möjliga rättsvård.

Med hänsyn till vad jag sålunda anført och då befogade invändningar i övrigt mot här ifrågavarande regleringsförslag icke synas kunna göras, förordar jag, att Södersysslets och Nordmarks domsagor på sätt jag angivit förenas till en domsaga. Denna synes, såsom justitieombudsmannen föreslagit, böra benämnas Västersysslets domsaga och de däri ingående två tingslagen Södersysslets tingslag och Nordmarks tingslag.

I fråga om tingsordningen i domsagan, torde i Södersysslets tingslag böra hållas femton allmänna tingssammanträden årligen, därav tio, i huvudsak avsedda för Näs nuvarande tingslag, å tingsstället i Säffle och fem, i huvudsak avsedda för Gillbergs nuvarande tingslag, å tingsstället i Häljebol. Tingsordningen i Södersysslets tingslag skulle därigenom bliva analog med den som gäller för Hallsbergs tingslag av Västernärkes domsaga. Beträffande Nordmarks tingslag bör antalet allmänna sammanträden bibehållas vid det nuvarande eller tio om året.

Till förmån för den av mig nu föreslagna domsagoregleringen talar ock, att dess genomförande skulle — såsom i det följande närmare kommer att uppvisas — redan under nuvarande avlöningssystem för domsagopersonalen medföra en icke oväsentlig minskning i statsverkets kostnader för domstolsorganisationen. Den förändrade indelningen föreslår jag skola träda i tillämpning den 1 januari 1943.

Beträffande tjänstgöringspenningarna åt häradshövdingen i Västersysslets domsaga, synas desamma lämpligen böra bestämmas till 2,100 kronor eller det belopp som i sådant avseende utgår i Nordmarks domsaga. Något förvaltningsbidrag torde med hänsyn till den ökade sportelinkomst, som måste medfölja regleringen, icke böra ifrågakomma. Nettobehållningen av domsagan kan för övrigt väntas bliva så stor, att häradshövdingen därstädes icke kommer att bliva berättigad till s. k. partiell löneförbättring i form av lönefyllnad och resekostnadsbidrag. Nuvarande ersättning för förlorad inteckningslösen i Södersysslets och Nordmarks domsagor kan indragas med 1943 års ingång.

Till närmare upplysning angående statsverkets årliga kostnader, frånsatt dyrtids- och kristillägg, för personalen uti ifrågavarande domsagor för närvarande och efter sammanslagningen får jag hänvisa till följande uppställning:

		För närvarande	Efter samman- slagningen
Lön för 2, resp. 1 häradshövding	kronor	9,000	4,500
Tjänstgöringspenningar	»	3,800	2,100
Förvaltningskostnadsbidrag	»	400	—
Lönefyllnad och resekostnadsbidrag	»	2,500	—
Ersättning för förlorad inteckningslösen . .	»	1,550	—
Arvode till sekreterare	»	—	4,250
» » 2, resp. 1 förste notarie	»	4,800	2,700 ¹
Bidrag » 2, resp. 1 andre notarie	»	2,000	1,200 ²
		Summa kronor 24,050	14,750

¹ Därav 300 kronor på grund av föreslagen arvodesreglering, se nedan.

² Därav 200 kronor på grund av föreslagen arvodesreglering, se nedan.

En årlig besparing på omkring 9,300 kronor kommer sålunda att uppstå för statsverket.

Arvodesreglering för domsagonotarierna.

Innan jag övergår till den närmare behandlingen av anslagsbehovet för nästkommande budgetår under de olika anslagsposterna i avlöningsstaten för häradsrätterna, ber jag få beröra ytterligare en fråga, som är av betydelse för beräkningen av detta behov. Jag åsyftar härvid uppkommen fråga om höjning av arvodena till förste och andre notarierna i domsagorna.

Enligt kungörelsen den 26 maj 1933 (nr 310) angående å domsagas kansli anställda rättsbildade biträdens avlöningsförhållanden m. m. äger förste notarie av statsmedel i årligt arvode åtnjuta i allmänhet 2,400 kronor, dock att arvodet till förste notarie i Härjedalens domsaga samt i domsaga under hovrätten för Övre Norrland utgår med 2,700 kronor. För andre notarie utgör arvodet 1,800 kronor respektive 2,000 kronor i nyssberörda domsagor. Till andre notaries arvode bidrager häradshövdingen med ett belopp av 800 kronor, och gäldas återstående delen av statsmedel. Berörda arvoden hava utgått med oförändrade belopp alltsedan den 1 juli 1920. Å arvoden utgår dyrtidstillägg enligt de för oreglerade verk gällande grunderna, sålunda vid det för dessa verk numera gällande högsta indextal av 188 med 44 procent. Kristillägg åtnjutes däremot icke, i följd varav sammanlagda ersättningen utgör, för förste notarie i allmänhet 288 kronor i månaden och för andre notarie i allmänhet 216 kronor i månaden.

Då till 1941 års riksdag förslag avläts om avveckling av dyrtidstilläggen och i samband därmed om arvodesreglering för de grupper av arvodesstagare, vilka då ännu voro bibehållna vid rätt till dyrtidstillägg, övervägdes att i regleringen inbegripa jämväl förste och andre notarierna. Härmed ansågs emellertid böra anstå, då frågan härom inginge i genomförandet av den allmänna lönereglernig för domsagopersonalen (se II ht 1941 sid. 35). Proposition om lönereglernig för nämnda befattningshavare torde komma att avlåtas till årets riksdag, avsedd att träda i tillämpning från och

med den 1 juli 1943. Vid sådant förhållande bör givetvis fortfarande i fråga om förste och andre notarierna anstå med dyrtidstilläggens borttagande och med därav föranledd arvodesreglering.

Annorlunda ställer sig frågan om arvodesreglering med hänsyn till frånvaron av kristillägg för samma personal. Anledningen till att förste och andre notarierna icke åtnjuta dylikt tillägg, är att detta, såsom framgår av propositionen nr 66 till 1940 års urtima riksdag, ansetts såsom regel icke böra tillkomma arvodestagare ens i det fall att de åtnjuta dyrtidstillägg. Detta förhållande har föranlett upprepade framställningar med begäran om ändring från föreningen Sveriges yngre jurister med instämmande av styrelsen för föreningen Sveriges häradshövdingar. Även i riksdagen har saken bragts på tal vid besvarandet den 10 december 1941 av en i ämnet framställd interpellation. Chefen för finansdepartementet förklarade därvid, efter att hava klarlagt frågans tekniska läge, att han ansåge kristillägg alltjämt icke böra utgå till domsagonotarierna, men att han ansåge frågan om storleken av dessas arvoden böra upptagas till övervägande i samband med den allmänna lönerreglering för domsagopersonalen, vilken torde komma att föreläggas 1942 års riksdag.

Uppenbarligen tala starka skäl för att med hänsyn till de ökade levnads-kostnaderna ifrågavarande arvodestagare böra komma i åtnjutande av sådan arvodesförhöjning, som motsvarar kristillägget till egentliga löntagare. De särskilda förhållanden som känneteckna ifrågavarande befattningar, utgöra jämväl ett motiv för en sådan arvodesreglering. I förslaget om lönerreglering för domsagopersonalen kommer jämväl detta förhållande att beaktas. Då nämnda förslag emellertid icke är avsett att vinna tillämpning förrän från och med budgetåret 1943/44, synes frågan dessförinnan skäpligen böra vinna en provisorisk lösning. Jag föreslår därför, att från och med den 1 juli 1942 sådan förhöjning i nu utgående arvoden till förste och andre notarierna i domsagorna måtte vidtagas, att arvodet kommer att ungefärligen uppgå till belopp som skulle hava utgått, därest kristillägg åtnjutits å nuvarande arvoden. Enär kristillägget för närvarande utgår med 12 procent, skulle en sådan reglering innebära, att arvodet till förste notarie bestämmes till i runt tal 3,000 kronor i Härjedalens domsaga och i domsagorna under hovrätten för Övre Norrland samt till 2,700 kronor i övriga domsagor. Beträffande andre notarierna skulle arvodesbeloppen bliva 2,200 resp. 2,000 kronor. I sistnämnda fall bör häradshövdingens bidrag utgå med oförändrat belopp, 800 kronor, samt förhöjningen sålunda helt stanna å statsverket. Då enligt vad förut angivits, dyrtidstillägg alltjämt skulle tillkomma nämnda arvodestagare, skulle den månatliga ersättningen härefter bliva, till förste notarie minst 324 kronor och till andre notarie minst 240 kronor. Till jämförelse kan nämnas att 1937 års domsagoutredning för domsagonotarierna föreslagit ett enhetligt månatligt arvode av 300 kronor, därvid hänsyn givetvis icke kunnat tagas till den efter förslagets avgivande inträdda kristiden. Kostnaden för den sålunda föreslagna arvodesregleringen belöper sig till 70,700 kronor, varvid beaktats att, vid bifall till förslaget om

reglering av vissa domsagor, vissa notariebefattningar komma att från och med den 1 januari 1943 indragas.

Anslagsberäkningen.

Jag övergår härefter till frågan om anslagsberäkningen för nästkommande budgetår.

Den för disponerandet av anslaget till Häradsrätterna: Avlöningar gällande avlöningsstaten är av följande lydelse:

Avlöningsstat.

U t g i f t e r:

1. Avlöningar till tjänstemän å ordinarie stat:			
a) Lön, tjänstgöringspenningar och förvaltningsbidrag	kronor 711,000		
b) Ersättning till vissa vikarier för häradshövdingar, <i>förslagsvis</i>	» 50,000	kronor	761,000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t	»		2,800
3. Avlöningar till icke-ordinarie personal:			
a) Grundavlöningar m. m.	kronor 922,200		
b) Ålderstillägg m. m., <i>förslagsvis</i> ..	» 60,000	»	982,200
4. Särskilda löneförmåner till ordinarie och icke-ordinarie tjänstemän:			
a) Partiell löneförbättring åt häradshövdingarna, <i>förslagsvis</i>	kronor 85,000		
b) Ersättning för förlorad lösen i följd av inteckningsförnyelsernas avskaffande	» 193,800	»	278,800
5. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	»		51,000
		Summa kronor	2,075,800.

Särskilda upp bö r d s m e d e l:

1. Bidrag till avlöande av viss icke-ordinarie personal	kronor 184,800		
2. Andel i lösenmedel, <i>förslagsvis</i>	» 24,000	kronor	208,800
		Nettoutgift kronor	1,867,000.

Beträffande anslagsposten till avlöningar till tjänstemän å ordinarie stat bör, vid bifall till de i det föregående föreslagna domsagoregleringarna, den däri ingående delposten lön, tjänstgöringspenningar och förvaltningsbidrag nedsättas med

$\frac{4,500 + 4,500 + 1,700 + 400}{2} = 5,550$ eller i avjämnat tal 5,500 kronor

till 705,500 kronor. Då den återstående delposten ersättning till vissa vikarier för häradshövdingar torde böra bibehållas

vid oförändrat belopp, 50,000 kronor, blir anslagspostens slutsumma följaktligen 755,500 kronor.

För arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t bör liksom hittills avses 2,800 kronor. Beloppet motsvarar de sammanlagda arvodena till tingstolkarna i vissa domsagor med finsktalande befolkning.

Anslagsposten till avlöningar till icke-ordinarie personal är för innevarande budgetår beräknad med hänsyn till att i rikets domsagor skola vara anställda, förutom chefen för inskrivningsavdelningen i Södra Roslags domsaga, 52 sekreterare, därav högst 8 med avlöning såsom assessor i hovrätt, 117 förste notarier och 180 andre notarier. Inskrivningsavdelningen i Södra Roslags domsaga, om vars upprätthållande beslut under senare år fattats för ett år i sänder, torde — med oförändrad organisation och arbetsuppgift — böra fortvara jämväl under budgetåret 1942/43 (jfr prop. nr 227/1939 sid. 24 f.). Under delposten till grundavlöningar m. m. torde i anledning av förslaget om reglering av vissa domsagor behov yppas av åtminstone ytterligare en sekreterare från och med den 1 januari 1943. Då emellertid under innevarande budgetår de för avlöning till sekreterare beräknade medlen icke behövt tagas i anspråk i full utsträckning (avlöning utgår för närvarande endast till 50 sekreterare för år räknat) samt anledning saknas till antagande att under nästa budgetår behovet härutinnan skall bli större än för närvarande, torde i anledning av domsagoregleringarna ingen ytterligare medelsanvisning erfordras för nämnda ändamål. Inom justitiedepartementet pågå emellertid utredningar om vissa städers förenande med domsaga, vilka, därest dylik förening skulle ske, torde medföra att i åtminstone två fall behov av sekreterare skulle inställa sig för de på sådant sätt utökade domsagorna. Med anledning härav torde försiktigheten bjuda att, som nämnda regleringar kunna tänkas genomförda med 1943 års ingång, beräkna medel till ännu en sekreterare. Härför synes böra avses ett belopp av 4,500 kronor, motsvarande lönen under ett halvt år åt två sekreterare i 15 löneklassen. Förevarande delpost bör vidare uppräknas med 70,700 kronor i anledning av den föreslagna arvodesregleringen för domsagonotarierna. Å andra sidan kan densamma på grund av förslaget om sammanslagning av vissa domsagor sänkas med ett belopp av 3,300 kronor, motsvarande arvodena under ett halvt år till två förste notarier och en andre notarie. Förevarande delpost bör alltså uppföras med $(922,200 + 4,500 + 70,700 - 3,300 =) 994,100$ kronor. Delposten till ålderstillägg m. m. kan för nästa budgetår bibehållas vid nu utgående belopp eller 60,000 kronor. Slutsumman för avlöningsposten till avlöningar till icke-ordinarie personal blir vid sådant förhållande 1,054,100 kronor mot 982,200 kronor i gällande avlöningsstat.

Den under anslagsposten till särskilda löneförmåner till ordinarie och icke-ordinarie tjänstemän upptagna delposten till partiell löneförbättring åt häradshövdingarna å 85,000 kronor — som tidigare varit maximerad — har från och med budgetåret 1940/41 uppförts förslagsvis. Detta har motiverats därmed, att man

hade att räkna med ökad belastning på grund av den sedan krigsutbrottet inträdda nedgången i häradshövdingarnas sportelinkomster (jfr prop. nr 150/1940 sid. 21 f.). Denna nedgång, vilken var särskilt starkt framträdande under år 1940 och i enlighet med riksdagens medgivande i skrivelse den 12 mars 1941, nr 2, föranledde att vissa häradshövdingar för budgetåret 1940/41 tillerkändes ytterligare lönefyllnadsbelopp utöver dem, som med tillämpning av de för anslaget disposition eljest tillämpade grunder utgått (jfr prop. 334/1920), har jämväl under år 1941 allmänt, ehuru i något mindre omfattning, gjort sig gällande. Under förra hälften av innevarande budgetår har därför, på grundval av sportelintäkten och förvaltningskostnaderna i domsagorna år 1940, utgått sammanlagt 104,700 kronor för år räknat i lönefyllnad och resekostnadsbidrag. För budgetårets senare hälft har, med ledning av 1941 års motsvarande inkomster och utgifter, genom Kungl. Maj:ts beslut den 23 januari 1942 för sådant ändamål anvisats ett belopp av sammanlagt 92,500 kronor för år räknat. Dessutom utgår sedan budgetåret 1936/37 ytterligare lönefyllnad till vissa häradshövdingar såsom ersättning för vad dessa få utgiva i bidrag till andre notariers avlönande (jfr rskr. 294/1936 sid. 3). Innevarande budgetår belöper sig sistnämnda gottgörelse till sammanlagt 48,000 kronor. Belastningen å ifrågavarande delpost kan sålunda för närvarande beräknas till $(92,500 + 48,000 =)$ 140,500 kronor för år räknat, vilket belopp torde få anses normerande för medelsbehovet jämväl under budgetåret 1942/43. Beloppet bör emellertid med hänsyn till förslaget om vissa domsagoregleringar nedsättas med 2,400 kronor till 138,100 kronor. — Jämväl den återstående delposten under ifrågavarande anslagspost eller den till ersättning för förlorad lösen i följd av in-teckningsförnyelsernas avskaffande kan i anledning av berörda domsagosammanslagningar något nedsättas, nämligen med 1,500 kronor, motsvarande i runt tal sammanlagda ersättningen under ett halvt år i Gotlands södra, Söderssyslets och Nordmarks domsagor. Delposten uppföres därför med $(193,800 - 1,500 =)$ 192,300 kronor.

Till rörligt tillägg bör för nästa budgetår beräknas samma belopp som för närvarande eller 51,000 kronor.

Den under rubriken särskilda uppbördsmedel uppförda avgående posten bidrag till avlönande av viss icke-ordinarie personal torde böra bibehållas vid nuvarande belopp, 184,800 kronor. Visserligen kan bidragsplikt komma att föreligga till den föreslagne nye sekreteraren, men detta uppväges därav att bidragsskyldighet till lika belopp bortfaller för en i anledning av domsagoregleringarna indragen andre notarie. Återstår till sist den under nyssnämnda rubrik uppförda avgående posten andel i lösen medel, vilken post skall motsvara det belopp som häradshövdingen i Södra Roslags domsaga är skyldig avstå av sportelöverskottet i domsagan (jfr prop. nr 150/1940). Posten är nu uppförd med förslagsvis 24,000 kronor, motsvarande statsverkets andel i ett till 40,000 kronor beräknat sportelöverskott. Under år 1941 har detta överskott emellertid utgjort allenast cirka 21,200 kronor och till statsverket för innevarande budgetår i följd härav inlevererats allenast omkring 4,900 kronor. Då,

enligt vad jag inhämtat, sportelutfallet i domsagan under innevarande år icke, så vitt nu kan bedömas, torde bliva nämnvärt bättre än under år 1941, torde posten icke böra upptagas med högre belopp än 5,000 kronor.

De i avlöningsstaten för häradsrätterna upptagna anslagsposterna böra sålunda i enlighet med det anförda bestämmas till följande belopp, nämligen: Avlöningar till tjänstemän å ordinarie stat (705,500 + 50,000 =) 755,500 kronor; arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, 2,800 kronor; avlöningar till icke-ordinarie personal (994,100 + 60,000 =) 1,054,100 kronor; särskilda löneförmåner till ordinarie och icke-ordinarie tjänstemän (138,100 + 192,300 =) 330,400 kronor samt rörligt tillägg 51,000 kronor. Summan av utgifterna skulle alltså bliva 2,193,800 kronor. Härifrån avgå beräknade uppbördsmedel (184,800 + 5,000 =) 189,800 kronor, i följd varav anslaget för nästa budgetår skulle bestämmas till 2,004,000 kronor.

Under åberopande av vad jag i det föregående anført får jag hemställa, Hemställan. att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels besluta, att Gotlands södra domsaga skall från och med den 1 januari 1943 förenas med Gotlands norra domsaga till en domsaga, som efter indelningsändringen skall benämnas Gotlands domsaga;

dels fastställa avlöningsförmånerna i *Gotlands domsaga* sålunda:

lön ..... kronor 4,500
tjänstgöringspenningar ..... » 800 kronor 5,300;

dels besluta, att Södersysslets domsaga skall från och med den 1 januari 1943 förenas med Nordmarks domsaga till en domsaga, som efter indelningsändringen skall benämnas Västersysslets domsaga;

dels fastställa avlöningsförmånerna i *Västersysslets domsaga* sålunda:

lön ..... kronor 4,500
tjänstgöringspenningar ..... » 2,100 kronor 6,600;

dels medgiva, att beträffande förste och andre notaries avlöningsförhållanden må vidtagas sådana ändringar, att arvodet till förste notarie skall från och med den 1 juli 1942 årligen utgöra i Härjedalens domsaga och i domsaga i Västerbottens eller Norrbottens län 3,000 kronor samt i övriga domsagor 2,700 kronor ävensom arvodet till andre notarie utgöra i förenämnda domsagor i Norrland 2,200 kronor samt i övriga domsagor 2,000 kronor;

dels fastställa följande avlöningsstat för häradsrätterna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1942/43:

Avlöningsstat.

Utgifter:

1. Avlöningar till tjänstemän å ordinarie stat:			
a) Lön, tjänsgöringspenningar och förvaltningsbidrag ..	kronor 705,500		
b) Ersättning till vissa vikarier för häradshövdingar, <i>förslagsvis</i>	» 50,000	kronor	755,500
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämde av Kungl. Maj:t		»	2,800
3. Avlöningar till icke-ordinarie personal:			
a) Grundavlöningar m. m.	kronor 994,100		
b) Ålderstillägg m. m. <i>förslagsvis</i> ..	» 60,000	»	1,054,100
4. Särskilda löneförmåner till ordinarie och icke-ordinarie tjänstemän:			
a) Partiell löneförbättring åt häradshövdingarna, <i>förslagsvis</i> ..	kronor 138,100		
b) Ersättning för för-lorad lösen i följd av inteckningsförnyelsernas avskaffande	» 192,300	»	330,400
5. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>		»	51,000
		Summa kronor	2,193,800.

Särskilda uppbördsmedel:

1. Bidrag till avlöande av viss icke-ordinarie personal	kronor 184,800		
2. Andel i lösenmedel, <i>förslagsvis</i>	» 5,000	kronor	189,800
		Nettoutgift kronor	2,004,000;

dels ock till Häradsrätterna: Avlöningar för budgetåret 1942/43 anvisa ett förslagsanslag av ..... kronor 2,004,000.

Vad föredragande departementschefen sålunda hemställt, däri statsrådets övriga ledamöter instämma, behagar Hans Maj:t Konungen bifalla samt förordnar, att proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Gösta Tidelius.
